

ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ

Упродовж останніх десятиріч світ зазнав істотних змін, зумовлених стрімким розвитком технологій, цифровізацією суспільства, глобалізаційними процесами та зростанням ролі інформаційної економіки. Ці процеси істотно трансформували ринок праці, поставивши перед класичними освітніми системами низку викликів. Особливо гостро це відчувається в сфері гуманітарної освіти, зокрема філологічної, яка стикається з необхідністю переосмислення своєї місії, структури та результатів.

Філологія традиційно асоціювалася з академічним середовищем, викладацькою діяльністю або літературною критикою. Проте сучасний ринок праці вимагає нових форматів знань і навичок, орієнтованих на практичне застосування, міждисциплінарність та здатність працювати в динамічному цифровому середовищі. У цьому контексті актуалізується проблема недостатньої інтеграції філологічної освіти в сучасну соціально-економічну реальність, що призводить до професійної дезорієнтації випускників, зниження престижу філологічних спеціальностей та втрати гуманітарного потенціалу в розвитку суспільства.

Розвиток економіки знань, посилення конкуренції на глобальному ринку праці, зростання попиту на універсальні навички створюють нові умови для реалізації філологічних компетентностей. Водночас система вищої освіти в Україні лише частково відповідає цим запитам, часто зберігаючи традиційно академічну модель підготовки фахівців, віддалену від практичних потреб ринку. Цей розрив між академічною теорією та реальними вимогами працедавців є ключовим викликом, що потребує наукового аналізу та пошуку нових векторів адаптації.

Актуальність теми також зумовлена необхідністю формування нової парадигми філолога – комунікатора, аналітика, медіаграмотного фахівця, здатного ефективно працювати в сфері креативних індустрій, інформаційних технологій, перекладацької справи, PR, маркетингу тощо. Дослідження

можливостей інтеграції філологічної освіти в сучасну професійну реальність є важливим кроком до оновлення освітньої політики, модернізації навчальних програм та підвищення конкурентоспроможності випускників.

Філологічна компетентність є багатовимірним поняттям, яке охоплює знання мовної системи та літературного процесу, здатність до глибокого аналізу, інтерпретації текстів, критичного мислення та ефективної комунікації в усній і письмовій формах. Традиційно її трактували як сукупність лінгвістичних, літературознавчих і культурознавчих знань, необхідних для професійної діяльності в сфері освіти, науки або перекладу. Проте в умовах інформаційного суспільства це поняття значно розширюється і модернізується.

Сучасні дослідники розглядають філологічну компетентність у контексті міждисциплінарного підходу, акцентуючи увагу на її гнучкості, креативному потенціалі та адаптивності до нових соціальних запитів. Вона передбачає оперування мовним матеріалом, здатність аналізувати дискурс у різних соціокультурних і професійних контекстах, працювати з текстами різного типу та жанру, створювати нові смисли, адекватно реагувати на виклики цифрового середовища [2, с. 24].

У межах цього підходу важливим стає формування таких компонентів філологічної компетентності, як: комунікативна (вміння ефективно спілкуватися в різних ситуаціях); лінгвістична (знання граматичних, лексичних, стилістичних норм мови); текстуальна (уміння створювати й аналізувати тексти); інтеркультурна (здатність до діалогу між культурами); цифрова (вміння використовувати технології для обробки й створення контенту).

Отже, сучасна філологічна компетентність виходить за межі академічної діяльності й може ефективно реалізовуватись у широкому спектрі професій, пов'язаних із комунікацією, культурною взаємодією, медіа та інформаційними технологіями.

Інформаційна епоха суттєво змінила структуру економіки, в якій знання, інновації, креативність і гнучкість набули стратегічного значення. Концепція економіки знань, яка активно розвивається в науковому дискурсі, передбачає, що успішність індивіда на ринку праці визначається не стільки обсягом здобутих знань, скільки здатністю ці знання застосовувати, переосмислювати, інтегрувати в нові контексти.

Згідно з цією логікою, освіта повинна формувати компетентнісну модель фахівця, здатного до навчання протягом життя, адаптації до змін і роботи в міждисциплінарному середовищі. Для філологічної освіти це означає необхідність трансформації – від акценту на академічну підготовку до формування широкого спектру прикладних навичок, релевантних для сучасного ринку [1, с. 127].

Сучасний ринок праці вимагає від системи освіти – зокрема філологічної – нових підходів до підготовки фахівців. Вищі навчальні заклади мають реагувати на виклики інформаційної доби, інтегруючи у свої програми такі компоненти, як цифрова грамотність, практичні курси з креативного письма, редагування, медіаграмотності, основ підприємництва, проєктного менеджменту тощо. Сучасна філологічна освіта повинна адаптуватися до нових умов, щоб

забезпечити випускникам професійну мобільність та конкурентоспроможність [3, с. 60].

Хоч філологи володіють знаннями з мови, літератури, перекладу, текстової інтерпретації тощо, досить часто вони змушені шукати роботу, далеку від їхнього профілю. Наприклад, багато хто змушений працювати репетитором, перекладачем або займатися іншими нетиповими для університетських програм видами діяльності. Це часто пов'язано з тим, що традиційні університетські програми не дають практичних навичок, які затребувані на ринку: робота з цифровими платформами, редагування, локалізація, робота з медіаконтентом тощо.

Роботодавці часто очікують від кандидатів навичок, які філологічні спеціальності рідко прямо формують у навчальних програмах: цифрової грамотності, роботи з IT-інструментами, швидкого адаптування до різних форматів роботи (онлайн/офлайн), міждисциплінарності. Також важливий досвід роботи, який не завжди може бути напрацьований під час навчання.

Навіть там, де вакансії відповідають профілю філолога, часто пропозиція щодо оплати праці не є конкурентоспроможною. Малий заробіток при великій вимозі навичок або великій кількості виконаної роботи знижує мотивацію оволодівати такими професіями або навіть залишатися в них.

Багато філологів не мають чітких уявлень про те, куди вони можуть рухатися після завершення навчання. Академічна кар'єра або викладання – це далеко не єдині варіанти, але альтернативи (наприклад, копірайтинг, локалізація, UX writing, медіа-редагування) часто не представлені достатньо в навчальних курсах і не мають чітких механізмів входу на ринок.

Філологи, які проживають у менших містах або віддалених регіонах, мають менше можливостей для працевлаштування в галузях, де потрібні високі комунікаційні та мовні навички, або обмежений доступ до інтернет-ресурсів, дистанційної роботи чи професійних контактів.

Сьогодні існує значний дисбаланс між кількістю випускників філологічних спеціальностей і кількістю вакансій, які реально відповідають їхній спеціалізації й очікуванням. Ринок схильний до затребування прикладних мовних компетентностей (переклад, усні/письмові переклади, редагування текстів), ніж глибоких академічних знань. Заробітна плата на профільних позиціях може бути дуже різною – від низьких до високих, але середня та мінімальна частини діапазонів часто залишаються невисокими, особливо в регіонах. Дистанційна та часткова зайнятість стає важливим елементом філологічних можливостей, але часто супроводжується нестандартними умовами, високими вимогами або неповною зайнятістю.

За останні 6 місяців у Житомирі наявні лише поодинокі вакансії з чітким перекладацьким профілем, інші – викладацькі, репетиторські або позиції суміжні (методика, навчальний центр). Це свідчить про малий локальний попит на «чистих» філологів. Є потенційні вакансії з високими зарплатами, але вони рідкісні і часто вимагають специфічних навичок або досвіду. Більшість кандидатів змушені орієнтуватись на середній або нижній діапазон, або на неповну зайнятість. Кандидати часто вказують, що можуть працювати не лише у

викладацькому/перекладацькому полі, але й в інших сферах (support, акаунти, менеджмент). Це показує, що філологи в Житомирі адаптують свої очікування та навички до того, що доступно на ринку. Школи мов, приватні центри, репетиторство забезпечують більшість доступних можливостей. Цей сектор не завжди дає високу зарплату або стабільність, але є основним полем зайнятості для філологів [4].

З огляду на трансформацію ринку праці та виклики, які постають перед випускниками філологічних спеціальностей, постає нагальна потреба реформувати філологічну освіту в напрямку її адаптації до сучасних соціально-економічних реалій. Основні пропозиції можна згрупувати в кілька напрямів:

1. Навчальні програми філологічних факультетів мають включати більше практичних модулів: курси з перекладацької майстерності, локалізації програмного забезпечення, контент-мейкінгу, цифрового редагування тексту, копірайтингу, SMM, UX/UI-текстування. Це дасть змогу студентам отримувати навички, які мають попит на сучасному ринку.

2. Важливо поєднувати філологічні знання з основами маркетингу, менеджменту, ІТ, цифрових комунікацій. Це створює нові професійні траєкторії для філологів: менеджер із контенту, редактор сайтів, фахівець із PR, спеціаліст із цифрової гуманітаристики.

3. Запровадження системи обов'язкових практик і стажувань у партнерстві з бізнесом, редакціями, ІТ-компаніями, медіа дасть змогу студентам раніше познайомитись із ринком праці й адаптуватися до його вимог. Також це підвищить їхню конкурентоспроможність одразу після закінчення університету.

4. Важливо впроваджувати в навчальні курси інструменти обробки тексту, лінгвістичного аналізу, штучного інтелекту, машинного перекладу (Google Translate, DeepL, Trados Studio тощо), що набувають поширення в роботі сучасних перекладачів і контент-фахівців.

5. Окрім фахових знань, філологи мають опановувати навички комунікації, роботи в команді, управління часом, креативного мислення та презентаційних умінь – усе це значно підвищує цінність фахівця для роботодавця.

Успішна адаптація філологічної освіти до вимог ринку праці можлива лише за умови системного підходу: співпраця університетів з бізнесом та громадськими організаціями; гнучкість програм і швидке реагування на запити ринку; активна позиція студентів у розвитку своїх компетентностей через позаосвітню діяльність (фріланс, волонтерство, мікропроекти).

Таким чином, модернізована філологічна освіта здатна стати повноцінною стартовою платформою для успішної та різнопрофільної професійної реалізації.

Проведене дослідження виявило критичну проблему – недостатню інтеграцію філологічної освіти в сучасний ринок праці, що особливо гостро проявляється в регіонах, зокрема в Житомирській області. Незважаючи на фундаментальність і глибину філологічних знань, які здобувають випускники, ринок праці демонструє обмежений попит на спеціалістів з вузькофілологічним профілем, натомість віддаючи перевагу мультифункціональним, цифрово-компетентним та практично орієнтованим кадрам.

Філологія сьогодні стоїть на перехресті – між класичною академічністю та вимогами інформаційного суспільства. Ця межа – це початок нового етапу трансформації філологічної освіти. Освітні програми мають зберігати гуманітарну цінність, але й активно відповідати на запити часу, інтегруючи цифрові, міждисциплінарні та прикладні компоненти [5, с. 71].

Майбутнє філології – у гнучкості, адаптивності та переосмисленні ролі слова в новій економіці знань. Успішна модернізація філологічної підготовки сприятиме формуванню фахівців нового типу – здатних інтерпретувати текст, ефективно комунікувати, аналізувати інформацію, працювати в команді, впливати на культурні, освітні та інформаційні процеси в суспільстві.

Отже, переосмислення філології в умовах трансформації ринку праці – це стратегічна вимога для збереження її актуальності, соціальної значущості та перспектив розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус В. В. Сучасна філологічна освіта в контексті трансформації суспільства. Київ : Наукова думка, 2020. 178 с.
2. Гончаренко І. М. Філологічна компетентність: теоретичні основи та практичні виміри. *Вісник філології*. 2018. № 2 (45). С. 23–31.
3. Ковальчук О. П. Виклики ринку праці для гуманітарних спеціальностей в Україні. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 10. С. 56–63.
4. Вакансії та резюме за спеціальністю «філологія» в Житомирській області. URL : <https://www.work.ua> (дата звернення: 03.01.2026).
5. Шевченко О. В. Інновації у філологічній освіті в умовах цифрової трансформації. *Проблеми сучасної освіти*. 2021. № 5. С. 67–74.